

MIGRÁCIÓS SZEMLE

Könyvajánló: Ferenc pápa: Álmodjunk együtt

Immár egy éve határozza meg bolygónk lakói többségének mindennapjait a Covid-19 járvány, és nyolc éve iktatták be Buenos Aires érsekét Ferenc néven a pápai hivatalba. A pandémiáról folyó diskurzus részeként számtalan, világszerte jegyzett tudós, befolyásos vállalatvezető és neves politikus fejtette ki nézeteit arról, hogy mik lehetnek a válság eredői és tanulságai. Azaz: mit rontott el az emberiség, és mit kell a járvány elmúltával másképp csinálnia? E sorba illeszkedik a katolikus egyházfő tavaly karácsony elé időzített könyvének megjelenése is. A kötetben Austen Ivereigh újságíróval, Westminster korábbi érsekének sajtótitkárával, majd közkapcsolati igazgatójával folytatott, szerkesztett beszélgetéseit adja közre, Ivereigh utószavával. Az *Álmodjunk együtt*ben a migráció témája is szóba kerül, így első kézből ismerhetjük meg belőle a pápának a téma kapcsán kialakított álláspontját, melyet e szemlében több más forrást is használva kísérünk meg keretbe helyezni.

Ferenc pápa: Álmodjunk együtt – Út egy jobb jövő felé. Fordította: Simonyi Ágnes. XXI. Század Kiadó, 2020

A felszabadítás teológiája

Buenos Aires érsekét, Jorge Mario Bergogliót 2013. március 13-án választották a római katolikus egyház 266. pápájává. Az első, Ferenc nevet felvevő pápa más tekintetben is első: előtte még senki nem ült jezsuitaként, amerikaiként és a déli féltekéről származóként Szent Péter trónusán. Dél-Amerikának Ferenc személyét és működését illetően különös jelentősége van, hiszen itt szökött szárba az 1960-as évek második felében az úgynevezett felszabadítási teológia. Ezen irányzat előzményei a kontinensen a megelőző évtizedben alakult úgynevezett bázisközösségek voltak, melyek a testvériség kis csoportokban való megélésnek adtak helyet. A helyi katolicizmus ekkor fedezte fel, hogy a hit forradalmi, vagyis a szegények felszabadításának szolgálatába állítható erő. Korántsem „magától” jutott el azonban e felismerésre, nyugati egyetemek fakultásain oktatott teológiát egyes teológusok ültettek át Dél-Amerikára, ahol a püspökök és hívek egy része befogadta azt. Nem vitatható a baloldali ideológia, különösen a marxizmus hatása erre az irányzatra, melynek következtében az közel került a szovjet érdekek érvényesítéséhez: a nemrég elhunyt Ion Mihai Pacepa tábornok, a hírhedt román hírszerző szolgálat, a Securitate USA-ba disszidált vezetője szerint [a KGB-nek is szerepe volt az elterjedésében](#). Egyik legismertebb képviselője pedig az az Ernesto Cardenal, aki nicaraguai katolikus papként a [sandinista kormány tagja volt](#). A kulturális miniszteri posztot 1979 és 1987 között betöltő Cardenalnak nézetei miatt nyíltan ellenséges viszonya volt II. János Pállal.

A felszabadítási teológia a marxizmustól eltérően nem az ember és a világ, hanem az ember és a többi ember közötti személyes kapcsolatra helyezi a hangsúlyt. A szolidaritás mellett a szubszidiaritás is lényeges eleme: a felszabadításnak a szegények nem csupán passzív tárgyai, hanem aktív alanyai.

Az irányzatot több egyháztudós és az 1980-as évek két Hittani Kongregációja is kritizálta. Utóbbiak olyan megállapításokat vetettek fel például, hogy a társadalom megváltoztatásától az ember maga nem válik jobbá; a fegyveres harc helyett ajánlatosabb a passzív ellenállás eszközéhez nyúlni, valamint, hogy a konkrét társadalmi modell kialakítása politikusi, s nem papi feladat. Maga Ferenc pápa sem utal sehol a könyvben explicit módon arra, hogy nézetrendszere ezen irányzaton alapulna. Ugyanakkor beszélgetőpartnere az utószóban egyértelműen jelzi annak – pontosabban argentin változatának – az egész művet átható jelentőségét: „Ferencnek meggyőződése – ahogy az a könyv lapjain is előtűnik –, hogy a valódi változás nem felülről jön, hanem a perifériákról, ahol Krisztus él. E mögött a meggyőződés mögött az argentin Egyház világlátásának gazdag tradíciója húzódik meg, amely a Népek Teológiájaként ismert.” (229.)

A könyv szerkezete

A három részből álló írást Prológus és Epilógus keretezi. Az első, *Ideje a látásnak* címet viselő rész Ivereigh kérdéseire adott, hangfelvételeken rögzített pápai válaszokból állt össze. A látás a valóság érzékelését, majd a valóságon belül a társadalom perifériáján élők szenvedésének meglátását jelenti. Terjedelme 59 oldal. A második, *Ideje a választásnak* című rész, csakúgy mint a harmadik, Ferenc és Ivereigh lazább, esetlegesebb, ugyanakkor elmélyültebb (mintegy „mester és tanítvány”-jellegű) kommunikációjának terméke. A mai emberre ható különféle erőket világítja meg, s megkülönbözteti köztük a választandókat (Istentől valókat) és az elutasítandókat. Terjedelme 68 oldal. A harmadik, *Ideje a cselekvésnek* című rész kívánja megmutatni, hogy az előzőekből kiindulva hogyan cselekedjünk, pontosabban, hogyan érdemes másképp cselekednünk, mint eddig. Terjedelme 58 oldal és a következő kérdésekre ad választ: Mit jelent népnek lenni? Mit értek én a népen? Mit jelent a nép méltósága? Mi a szolidaritás? Mi a baj a szabadjára engedett piacközpontúsággal? Mit gondoljunk az emberkereskedelemtől, az abortuszról? Miért elvetendő a populizmus? Miért fontosak a népi mozgalmak, például a dél-amerikai *cartonerók*? Mit tanulhatunk e mozgalmaktól? Majd három témát külön alcímmel is szóba hoz: *Föld* (azaz környezetvédelem), *Lakhatás* és *Munka*.

A migráció – és sok minden más

A migráció témájáról a harmadik részben szól a pápa, két összefüggésben is.

Először az emberkereskedelem éles bírálata kapcsán, amikor egyértelműen befogadó álláspontra helyezkedik, korunk népvándorlását jogként feltüntetve, valamennyi érkező – azaz gazdasági bevándorló és menekült – áldozati pozíciójára támaszkodva: „Népeink méltósága biztonságos folyosókat követel meg a migránsok és menekültek számára, hogy félelem nélkül költözhessenek a halálos veszélyeket rejtő területekről békésebb helyekre. Elfogadhatatlan a bevándorlók elrettentése azáltal, hogy menekültek százait hagyják a veszélyes tengeri átkelések vagy a sivatagi gyaloglások során odaveszni. Az úr minden egyes ilyen halált számon fog kérni rajtunk.” (182.)

Álláspontunk szerint meglehetősen felszínesen közelíti meg a pápa a fejlett államokba érkezettek integrációjának problémáját. Mindössze a beilleszkedés segítésére szólít fel, s nem bocsátkozik annak az alapproblémának az elemzésébe, hogy „[...] a legfejlettebb társadalmak alapvető szükségleteit a rosszul fizetett bevándorlók elégítik ki”. Ehelyett az alapprobléma egyes, a többségi társadalmakra – és a tömegtájékoztatóban megkérdőjelezhetetlen szerepet vivő médiumokra – *en bloc* egyáltalán nem

vonatkoztatható, létező következményeit teszi bírálata tárgyává, hiszen a mondatot így folytatja: „mégis őket teszik meg bűnbaknak, rossz színben tüntetik fel őket, továbbá megtagadják tőlük a biztonságos és tisztességes munkához való jogot.” (182.) Komplex megközelítésnek csupán egy rövid mondat képében láthatjuk nyomát: „Természetesen a kormányoknak körültekintően kell felmérniük a befogadó- és integrálóképességüket.” (183.)

A másik téma, melynek kapcsán a migrációról beszél a pápa, a nemzeti populizmus. Fantazmagóriának nevezi ugyanis azt, hogy az meg kívánja védeni a keresztény többségű országokban a „keresztény civilizációt” (*idézőjel az eredeti szövegből – MKI*) egyes vélt ellenségektől, így például az iszlámtól. A populizmus – mely fogalomnak a politikatudományban létező rétegzettségét teljesen ignorálja – fellendülését illetően a pápa egyszerű levezetéssel él: „Az Istennel való kapcsolat és az egyetemes testvériségérzet elvesztése hozzájárult az elszigeteltségérzethez és a jövőtől való félelem megerősödéséhez. Így aztán a vallástalan és felületesen vallásos emberek a populistákra szavaznak, hogy megvédjék vallásos identitásukat, mit sem törődve azzal, hogy a félelem és a gyűlölet nem egyeztethető össze az evangéliummal.” Végül: az ezt követő mondatokat nehéz másképp értelmezni, mint az alapos distinkciót és hatásvizsgálat nélküli befogadás szorgalmazását: „A kereszténység lényege Isten minden ember iránt érzett szeretete és a mi szeretetünk felebarátaink, kiváltképp a szükségét szenvedők iránt. Ha elutasítunk egy küszködő – bármilyen hitű – bevándorlót attól való félelmünkben, hogy ezzel felhívjuk a »keresztény« (*idézőjel az eredeti szövegből – MKI*) kultúrát, akkor a kereszténységet és a kultúrát egyaránt groteszkül hamis módon állítjuk be. A migráció csak azoknak a fejében jelent fenyegetést a kereszténységre nézve, akik hasznot húznak ennek hangoztatásából.” (190.) A „küszködő bevándorló” pontosabb körülírásának elmulasztása olyan tág kaput hagy az értelmezés számára, melyet kihasználva a bevándorlópárti körök világszerte nyomás alá helyezhetik nemcsak a katolikus egyház híveit, hanem adott esetben az ő szavazataikra apelláló, magukat kereszténydemokratának valló politikai erőket, pártcsaládokat vagy pártokat.

Összegzés

Bár az *Álmodjunk együtt* – szerzője hivatalának globális presztízse okán – fontos mű, rögzítenünk kell, hogy e kinyilatkoztatás-halmaz nem rendelkezik autoritatív erővel. Helytelen lenne tehát mind az egyházszervezet tagjai, mind pedig a hívek részéről megfellebezhetetlen tekintélyű „mondásoknak” tekinteni a benne foglaltakat. Kétségtelen azonban, hogy a felszabadítási teológia talaján állva a pápa nyolcéves regnálása alatt akaratlanul – egyes vélemények szerint [akarva](#) – a nemzetközi baloldal egyik véleményvezérévé vált. Így a kötet (migráció)politikai szempontból fajsúlyos szellemi termék, ahhoz mégis szükséges két kiegészítést tenni.

Az egyik, hogy Ferenc pápát durva leegyszerűsítés a migráció, mint jelenség szorgalmazójának tekinteni. Az olasz bevándorlók leszármazottjaként született egyházfő életének tapasztalataiból kiindulva, a családját hajdan befogadó társadalomban történt politikai-ideológiai változások hatásától nyilvánvalóan nem függetlenül, a bevándorlás jelenségének összetett elemzése nélkül az egyes embert, vagyis a segítségre szoruló migránst helyezi gondolkodásának középpontjába. Az érkező, tekintet nélkül arra, hogy a Genfi Egyezmény alapján hogyan ítélandó meg a helyzete, annak a rászoruló, periférián élő embernek az egyik nevesített típusa, aki felé hívőként köteleesség feltétlen szeretettel fordulni. A másik, hogy Ferencnek a témához való, a fentiek szerint meglehetősen árnyalatlan hozzáállása az egyházon belül nem kizárólagos. Az egyház maga és annak „elitje” is

heterogén: számos főpap viszonyul kritikusan a migrációhoz, a nemrég visszavonult guineai [Robert Sarah bíboros](#) például [modernkori rabszolgaságot és barbár inváziót](#) egyaránt emlegetett. A más véleményen lévő egyházi méltóságok súlyának és befolyásának elemzése e szemle kereteit viszont nyilvánvalóan meghaladja.

Szemlénkhez a Magyar Katolikus Lexikon [szócikkét](#) használtuk, és Csernus-Ortutay Márton katolikus egyháztörténésszel konzultáltunk.